

Appelsiner

Tove Ditlevsen, 1948

Grønthandler Jonassen havde fået 25 appelsiner på torvet om morgenen. Mens han kørte hjem med dem bag store lastbiler med "frugt og grønt" bagpå, gav han den gamle, svajryggede krikke et arrigt rap over halsen for at få den forbi torvestimlen i en fart. Han var overbevist om, at bilerne fik mere end hestevognene. Han havde selv set en fed, rødhåret idiot slæbe en hel kasse appelsiner op på sit lad. I den kolde vintersol så han det lyne gult og orange allevegne mellem gulerødder og frossen rosenkål og stive, træede vinterporrer.

Allerede i går havde der stået i bladene at appelsinerne var "fordelt mellem byens grønthandlere". Jo, det var en rask fordeling. Det var på tide staten greb ind. Hele samfundet var gennemråddent og korrumperet. Der havde været et rend af folk hele dagen i går, der gloede på ham, som om de så appelsiner vælte ud af knaphullerne på ham. For et syns skyld havde de købt lidt suppeurter, nu de var kommet på gaden. Og „skær lige sellerien over Jonassen, så jeg kan se om den er sort indeni", og „så lover De mig et par appelsiner når De får dem i morgen, ikke Jonassen?" Ellers nævnte de aldrig hans navn.

Da han kom tilbage fra torvet, sendte han sin kone hjem, fordi han vidste hun ville være ude af stand til at fordele de 25 appelsiner retfærdigt, dvs. en hver til dem der købte alle deres varer ved vognen og ikke fjumrede over torvet til konkurrenten hver anden dag. Stod det til hende, ville hun uden videre hælde alle appelsinerne i favnen på den der kom først. Hun kunne ikke lyve for kunderne, og hun kunne ikke stå for venlig tiltale. Sommetider påstod han hun ødelagde forretningen for ham. Hun så alt for lykkelig ud, når nogen nærmede sig vognen og sank alt for ynkeligt sammen, når de gik forbi. Folk kunne ikke fordrage det. Man skulle helst se ud, som om man var revnende ligeglad med om man solgte noget eller ej og nærmest stod der for sin fornøjelses skyld. Sådan gjorde han selv.

Han sad på en omvendt kartoffelkasse med ildrød næse og klude viklet om de frostbulne hænder under vanterne og tænkte sig, hvordan den butik de aldrig fik skulle se ud: en stor kakkelovn, hvid disk og lysegrønne, limfarvede vægge. Måske et cykelbud, og et meterhøjt skilt over ruden:

J. JONASSEN

grønt og frugt

- Hvad skulle det være frue?
- Jeg ville gerne have tre pund kartofler.
- Javel frue.
- Er det ikke forfærdeligt at stå her i den kulde, Jonassen?

Dertil plejede han at sige at han havde alt for travlt til at fryse, men til beboerne i karreen overfor gik det ikke. De kunne nøje følge salgets gang fra deres vinduer.

- Nå, sagde han, mens han med ryggen til vejede kartoflerne af, jeg er jo ung og rask, så det går nok.

Han smilede bredt, mens han rakte fru Klingspuhr posen. Hvad fanden ragede det hende, om han frøs? Kunne hun måske anvise ham en anden måde at tjene sit brød på? Han havde kun en enkelt gang grebet hende i at gå forbi ham med en dusk kørvel stikkende op af tasken fra grønthandleren på den anden side af pladsen. Hun havde set forskrækket ud, da hun mødte hans blik, og siden gik hun aldrig forbi uden at købe noget, i modsætning til så mange andre, der foretrak at stå i en varm butik og handle om vinteren. Alligevel fik hun ingen appelsin.

Han kunne ikke lide hende. Hendes hvide ansigt sad lunt puttet ned i pelskraven som en blomst i et knaphul. Om eftermiddagen kunne han fra sit kolde stade se hende sidde i karnappen og drikke kaffe med sine veninder. Hun måtte have god tid, sådan en gift kone uden børn. Hans kone talte altid meget med hende. Hun havde en måde med at gnide hænderne forfrossent sammen, hans kone, og se ynkelig ud, når hun talte med kunderne. Også om sommeren, men så var det vel varmen der trykkede!

Han slog armene op om ryggen for at få lidt varme, mens han så efter fru Klingspuhr. Hun skulle bare vide han havde 25 appelsiner liggende på rad og række bag kasseapparatet. Når de andre fortalte hende det, ville der desværre være udsolgt, og tænk, han glemte det helt i morges. Helt til grin var man dog ikke endnu. Det manglede bare hun og hendes veninder ligefrem skulle sidde og gnaske appelsiner i sig.

Det var ikke fordi fru Klingspuhr var jøde, Jonassen ikke kunne lide hende. Han var lige så oprørt som alle andre, dengang tyskerne foranstaltede klapjagt på jøderne. Og før den tid tænkte man jo

aldrig over, om et menneske var jøde eller ej. Selvom de naturligvis var lette at få øje på. Der var sådan en slags fællespræg over dem, det kom man ikke udenom. Ligesom med eskimoer og kinesere, der jo var lige gode for det. Men forskellen var let at se, når man havde øjne i hovedet og så sine folk an. Og det var man simpelthen nødt til som forretningsmand. Hele hemmeligheden lå i at se lige igennem kunderne og vide hvad de sagde, før de lukkede munden op. Og denne fru Klingspuhr, som åbenbart fik lov at være i fred, eftersom hun var gift med en ikke-jøde, hun havde nu for eksempel den vane altid at spørge hvad tingene kostede, før hun købte dem. Om det så kun var et bundt persille. „Det er på de små ting man kender folk," sagde han til sin kone, „fru Klingspuhr er påholdende som alle jøder."

Hans kone protesterede svagt, hvad der altid var ham en anledning til at give sin formløse bitterhed frit løb, og blot for at sige hende imod, hvædede han:

- De er et fremmedelement i befolkningen, og hvis vi ikke holder dem nede, suger de al saft og kraft ud af os.

Jonassen vidste ikke hvor de ord kom fra, men sådan var det så tit. Man hørte så meget i dagens løb, og lidt hang der vel altid ved. Og det lattede at sige den slags ting. Fanden forstå hvorfor. Man følte sig i pagt med tidens strømninger. Man var ikke født i går, og det var ikke ens egen skyld man aldrig fik den forretning. Hemmelige kræfter åd af samfundets rod. Noget sugede en med sig som vandet i en kumme hvor bundproppen er taget ud. Ubønhørligt. Sugede saft og kraft ud af en. Og tyskerne var nogle røvere og banditter, men på visse områder så de klarere end andre.

Et eller andet hang ved i dagenes løb. Man må snakke med om lidt af hvert, og det hænder nogle ord dukker op, som måske var ment i en anden betydning, måske ikke. De lader sig anvende. De luner i kulden. De kommer ingen steder fra. De er der bare. De er ens egne. Og det ender med de letter tilværelsen en smule, og man tager dem til sig og giver ikke slip på dem igen. Lempeligt vrider de sig på plads i sindets grå mosaik og tager farve efter de andre brikker, og en dag sidder man på sin omvendte kartoffelkasse og ser fru Klingspuhr gå over pladsen og er i givet tilfælde i stand til at forsvare de fem og tyve appelsiner med sit liv.

Grønthandleren knyttede sine mishandlede hænder nede i lommerne i uforståeligt, rystende raseri. Der var noget ved det kvindemenneske han ikke kunne døje. Han så stift efter hende og tænkte på, hvordan man i Tyskland behandlede jøderne. Hun skulle have dem lige i nakken, alle 25 blodappelsiner, og være glad til hun slap så billigt. Hvad fanden ragede det hende om han frøs?

Fru Nielsen kom med to af sine unger ved hånden. Hun skulle bare have et bundt gulerødder. Nu begyndte appelsinrykindet nok.

- Javel frue.

Jonassen så med velvilje på de to rene, lyshårede unger og tog i pludselig gavmildhed om bag kasseapparatet og hev to appelsiner frem, som han stak dem i hånden:

- Dem skal I ha, men sig det ikke til no'en.

- Næ, men det er da alt for galt - til børnene - og de har aldrig smagt en appelsin i deres liv, er det ikke underligt at tænke sig?

Grønthandleren rystede på hovedet, mens han snoede en halv avis om gulerødderne:

- Tja, sagde han, det er strenge tider, men vi må jo gøre det så godt vi kan for hinanden.

Uvilkårligt gned han hænderne på samme måde som sin kone og blev vred på sig selv da han opdagede det og stak dem i lommerne igen. Fortroligt lukkede han fru Nielsens hånd over pengene han gav hende tilbage og sagde lavt:

- Fru Klingspuhr fik ingen appelsin.

Så rev han en pose af et søm og tog appelsinerne fra de måbende unger og puttede dem ned i den og rakte fru Nielsen dem:

- De må nok hellere overtage uddelingen, sagde han, og ville trods fru Nielsens protester ikke modtage betaling for dem:

- Det er en foræring, sagde han og smilede varmt og åbent, jeg har vænnet mig til at gøre en god gerning om dagen, ligesom spejderne. Haha.

Han så ud som om der var sluttet en hemmelig alliance imellem dem.

- Uf, sagde fru Nielsen til sin mand, der er noget ved den grønthandler jeg ikke kan udstå, han gav mig to appelsiner i dag – tænk forærede mig dem ligefrem – og så fortalte han lige så ondskabsfuldt, at fru Klingspuhr ingen havde fået. Og hun køber da så vidt jeg ved alt hos ham. Og så sød og venlig hun altid er.

Hendes mand gabede bag avisen:

- Nåja, sagde han ligegyldigt, han kan vel ikke lide jøder.

- Det må nu ikke være morsomt for hende, sagde fru Nielsen tankefuldt, at gå her og ikke vide hvad dag de kommer og henter hende. Det er sært hun ikke flygter ligesom de andre.

- Nå hva, hun klarer sig nok, det gør jøder altid. Nielsen vendte et blad i avisen.

Fru Nielsen svarede ikke. Hun stod og så ud af vinduet. Der var sol endnu på den anden side af gaden. På grund af Klingspuhrs karnap ovenpå nåede den aldrig mere end det yderste af familien Nielsens vindueskarm. Hun sagde:

- Det var nu ærgerligt vi ikke fik Schempinskys lejlighed, da han rejste, men tænk dig, folk havde været skrevet op til den fra den dag tyskerne kom. Er det ikke væmmeligt? Ligeftrem at gå og regne med andre menneskers ulykke?

Endelig lod Nielsen avisen synke.

- Sikke noget forbandet pjat, sagde han skarpt, han stak sgu ikke af en dag før han var nødt til det af den grund, og nogen skulle jo bo i lejligheden, til han kommer igen engang, ikke? Man er nødt til at se lidt realistisk på tingene.

- Ja, naturligvis, sagde fru Nielsen fraværende, men alligevel.

Hun så op mod bunden af den mægtige, solrøvende karnap og huskede på, at Klingspuhrs havde et værelse mere end de, skønt de ingen børn havde. Det var i hvert fald meningsløst. Hvor ville det være dejligt at ha et værelse at putte børnene ind i.

Hun sagde tøvende:

- Tror du - tror du også folk er skrevet op til Klingspuhrs lejlighed?

- Selvfølgelig er de det, sagde Nielsen, men du har da lov at prøve. Tag og stik ind til sagføreren i morgen, sent er bedre end aldrig.

- Skulle jeg virkelig? Men det er dog utroligt.

Fru Nielsens venlige blå øjne fyldtes af undren. Så fik hun øje på fru Klingspuhr, der kom hjem fra indkøb med sit fyldte net i hånden. Hun standsede og stillede sig op i køen ved grøntvognen. Da turen kom til hende, slog Jonassen beklagende ud med begge hænder og sagde noget, der fik de andre kunder til at le.

Da fru Klingspuhr skråede over gaden, så hun op og fik øje på fru Nielsen i vinduet og nikkede venligt til hende. Fru Nielsen bøjede hovedet lidt stift og trak hurtigt gardinet for og stod lidt, ubeslutsomt, med ryggen mod vinduet. Naturligvis havde hendes mand på en måde ret. Det kunne ikke skade fru Klingspuhr det bitterste at søge den lejlighed. Og det var sikkert kun et tidsspørgsmål hvornår de tog fat på resten af jøderne. De umennesker. Børneværelset skulle være i hvidt og lyseblåt, med rigtigt børnetapet og små stole og en gyngehest – og måske om ikke så lang tid en lille lyseblå vugge.

Fru Nielsen smilede ved tanken, mens hun gik ud i køkkenet og skrællede de to appelsiner og plukkede stykkerne fra hinanden og delte dem retfærdigt i fire lige store portioner.